

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Головченко Олена Олександрівна

**«Спортивна активність як засіб профілактики асоціальної поведінки
підлітків»**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра соціальної роботи
за спеціальністю 231 “Соціальна робота”

Науковий керівник:
Доцент кафедри соціальної роботи,
кандидат соціологічних наук, доцент
Люта Леся Петрівна

Допустити до захисту в ЕК

Кафедра соціальної роботи

Завідувач кафедри соціальної роботи,

кандидат соціологічних наук, доцент Люта Л.П.

(підпис)

Київ – 2021

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Поняття асоціальної поведінки підлітків та її профілактика	7
1.1. Поняття асоціальної поведінки підлітків	7
1.2. Методики дослідження асоціальної поведінки підлітків	11
1.3. Профілактика асоціальної поведінки підлітків	18
Висновки до 1 розділу	28
Розділ 2. Дослідження спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків	30
2.1. Об'єкт та методики дослідження	30
2.2. Етапи дослідження	33
2.3. Аналіз результатів дослідження	38
Висновки до 2 розділу	41
Розділ 3. Програма спортивних заходів в профілактиці асоціальної поведінки підлітків	43
3.1. Програма спортивних заходів	43
3.2. Аналіз результатів впровадження	56
Висновки до 3 розділу	59
Висновки	61

Вступ

Актуальність дослідження. В умовах складних, динамічних і суперечливих соціально-економічних змін в Україні формуються численні фактори виникнення відхилень у поведінці. Особливо виражено вплив таких чинників на підлітковий вік, в процесі формування, самовизначення і самоствердження особистості. Статистика фіксує стабільно високі показники підліткової злочинності, суїциду, алкоголізму, наркоманії та інших форм девіантної поведінки. Сучасне відкрите соціальне середовище надає суперечливий вплив на процес становлення особистості підлітків. З одного боку, соціокультурна модернізація викликає необхідність в новому підході до проблеми соціальної самореалізації особистості, потрібна підвищена активність людини як суб'єкта суспільного життя, прийняття ним на себе відповідальності за свою діяльність і поведінку. З іншого боку, нестабільність сучасного суспільства у всіх сферах його життєдіяльності збільшує природні труднощі дорослішання підлітків, ситуація невизначеності призводить до деформації особистісного розвитку, дезадаптації в соціумі [5].

Зростає соціальна неоднорідність сімей учнів, збільшується кількість дітей, які перебувають в соціально-небезпечному становищі. З'явилася необхідність посилення ролі школи і педагогів в охороні фізичного, психологічного та морального здоров'я дітей. Забезпечення повноцінної освіти і виховання передбачає створення умов спрямованих на профілактику бездоглядності та асоціальних явищ в середовищі неповнолітніх. Причини девіантної та асоціальної поведінки підлітків - це наслідок дефектів в системі його взаємозв'язків з мікросередовища: несприятливі умови сімейного виховання, негативний вплив стихійно-групового спілкування, недоліки в навчально-виховній роботі [1].

Підлітковий вік є найбільш вразливим для виникнення девіантної поведінки, а усвідомлена можливість протистояти негативним впливам навколишньої дійсності формується в більш пізньому віці. Невирішені специфічні завдання дорослішання ведуть до накопичення у підлітків внутрішньої напруги, яке знімається зовнішніми засобами, що призводять до девіантної поведінки. Тенденція зростання девіантної поведінки в підлітковому середовищі актуалізує пошук ефективних шляхів профілактики її виникнення [2]. Сучасна соціальна сфера розглядає фізичну культуру і спорт як один з ефективних і дієвих засобів виховного впливу на особистість підлітка. Застосування спеціально підібраних фізичних вправ в виховній та профілактичній роботі з девіантними підлітками може бути обумовлено і тим, що в їх мотиваційній структурі фізкультурно-спортивна діяльність займає одне з провідних місць.

Метою даного дослідження є охарактеризувати спортивну активність як засіб профілактики асоціальної поведінки підлітків.

Об'єкт дослідження - профілактика асоціальної поведінки.

Предмет дослідження - спортивна активність як засіб профілактики асоціальної поведінки підлітків.

Завданнями дослідження є:

- дослідити поняття асоціальної поведінки підлітків;
- розглянути методики дослідження асоціальної поведінки підлітків;
- охарактеризувати профілактику асоціальної поведінки підлітків;
- провести дослідження спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків;
- дослідити програму спортивних заходів в профілактиці асоціальної поведінки підлітків.

За теоретичну основу були узяті такі теорії та методології як: психоаналітична за Фройдом, підхід потреб та мотивації за Маслоу, теорія

деструктивності за Фроммом, фрустраційна за Доллардом та Міллером, етіологічна за Лоренцом та Морісом, когнітивно-неасоційована за Берковіцом, соціального навчіння за Бандурою та Роттером, психологічного дисфункціонування за Еллісом, інформаційно-процесуальна за Хьюсманом, та стигматизації за Шеффом та Мідом.

Щоб досягти вищезазначеного, а саме наших завдань та мети дослідження, ми вирішили використати зв'язуючу ланку з наступних видів та методів дослідження. Серед них були як теоретичні так і емпіричні методи. До теоретичних можна віднести: аналіз, синтез, систематизацію та узагальнення основних понять дослідження. Також важливими моментами будуть порівняння, узагальнення та систематизація теоретичного базису даних для того щоб краще зрозуміти шляхи профілактики агресивної та асоціальної поведінки підлітків та визначення її особливостей. Що стосується емпіричних методів, то до них можна віднести такі як: практична робота та опитування серед фахівців, що працюють з “проблемними підлітками” у школах, спостереження, формування вибірки фокус групи для отримання першопочаткового розуміння причин та факторів формування поведінки що відхиляється від норм, опитування підлітків із метою оцінки ефективності профілактичної програми, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) для збору емпіричних даних, розробки та перевірки ефективності комплексної програми профілактики агресивної та асоціальної поведінки підлітків.

База проведення дослідження: дослідження проводилося на базі шкіл Святошинського (СЗШ № 35 і № 205) та Голосіївського (СЗШ № 220 і № 260) районів міста Києва. Дослідження спрямоване на визначення оцінки впливу спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків. Респонденти – учні 5-11 класів 11-17 років в кількості 70 осіб, що проживають у віддалених районах міста.

Гіпотеза дослідження – спортивна активність знижує рівень асоціальної поведінки підлітків та допомагає з контролем агресивної поведінки.

За структурою робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

Розділ 1. Поняття асоціальної поведінки підлітків та її профілактика

1.1. Поняття асоціальної поведінки підлітків

Для визначення феномену поведінки, яка відхиляється, застосовуються терміни «девіантна поведінка», «асоціальна» та інші. Часто ці поняття носять синонімічний характер, проте можуть застосовуватися й порізно, в залежності від специфіки різних досліджень. Також дуже поширеним варіантом синонімічного позначення цих понять виступає поняття “поведінки, що відхиляється від норм”.

Розуміння цих двох термінів зазвичай формується за різного роду фізичних, психічних і соціальних порушень, що можуть виникати та показувати відхилення у поведінці підлітків. Також асоціальна поведінка у деякій літературі часто розглядається в контексті дезадаптації, девіантної поведінки, що під собою розуміє наступні розуміння.

Якщо прислухатися до точки зору І.С.Кона то ми отримуємо систему вчинків, що відхиляються від загальноприйнятої або тої що мається на увазі норми, будь то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі.

При тому що за Я.І. Гилянським критерії відповідають тим же що і І.С.Кона, проте формулювання асоціальної поведінки направлене на соціальні явища, що виражаються у відносно масових і стійких формах людської діяльності.

А з позиції Ю.А. Клейберга асоціальна поведінка це - специфічний спосіб зміни соціальних норм і очікувань за допомогою демонстрації особистістю ціннісного ставлення до них.

У першому значенні девіантна поведінка є переважно предметом соціології і соціальної психології. При даних визначеннях сутності соціальної поведінки ми погоджуємося із розумінням асоціальної поведінки

за І.С.Коном і тим що він розуміє асоціальну поведінку таку яка відхиляється від загальноприйнятих норм у сфері права, культури, моралі.

Також важливим є те, що варто пам'ятати, що девіантна поведінка характеризується відхиленнями від прийнятих норм, які можуть бути як позитивним (скажімо, творча обдарованість), так і негативними. Негативна девіантна поведінка поділяється на аморальну (вчинки, які суперечать нормам моралі), протиправну (вчинки суперечать нормам права) і злочинну (коли порушується межа норм кримінального законодавства).

Таким чином, поняття «девіантна поведінка» ширше за поняття «асоціальна поведінка», оскільки охоплює й просоціальну поведінку. Різновидом девіантної є делінквентна поведінка, що характеризується вчинками, правопорушеннями, які відрізняються від кримінальних[3, с. 13].

Як ми вже побачили саме визначення асоціальної поведінки відрізняється в залежності від персонального розуміння автора, іноді істотно між ними. Проте все ж найчастішим залишається спільне трактування того що це відхилення, часто саме від соціальних норм. проте саме трактування норм також є досить неоднозначним. Частина дослідників вважає, що норма формується в залежності від очікування певної відповідної поведінки, а інші вважають що норма формується з еталонів, зразків поведінки.

У розумінні першого формування норми поділяє у своїх висловах це формування А. Коен, стверджуючи що асоціальною поведінка стає коли іде у розріз з очікуваннями що існують усередині соціальної системи, соціальних інститутів.

Основна частина досліджень асоціальної поведінки була здійснена при соціологічних та психоаналітичних школах. Серед першопочатківців у дослідженні цього питання був Е. Дюркгейм. Він є визначальником поняття “аномія”, що трактувалася ним як безладдя та неможливість поведіння відносно соціальних норм. Це ніби стан у якому відбувалося послаблення

або руйнування нормативної системи суспільства, що виникала за рахунок різких змін що трактуються соціальною дезорганізацією.

Послідовником який використовував поняття аномії при розгляді поведінки підлітків та молоді був Т. Парсон. Він розглядав аномію у розрізі коли норми і цінності бильге не є визначальними, тобто втрачають свою цінність і значимість, не є зразком.

Цією причиною пояснюється парадоксальність системи цінностей, центральне місце у якій займають цінності власного успіху і його досягнення. Слідування їм посилює структурну диференціацію суспільства, що призводить до конфліктів та асоціальної поведінки [5;8].

Слушною видається нам думка про те, що залучення до асоціальної поведінки пов'язане безпосередньо з взаємодією з іншими людьми через зчитування та оволодіння:

- а) техніками реалізації асоціальної поведінки;
- б) специфічним мотиваційним напрямком і виправданням цієї поведінки.

Таким чином, у різні періоди розвитку психологічної науки дослідники намагалися пояснити джерела та причини виникнення відхилень у поведінці індивіда. Загалом наявні психологічні концепції асоціальності при взаємодії та поведінці які за факторами формування чи зчитування можуть поділятися на декілька підходів: біологічний, психологічний чи соціальний. Все залежить яке місце в залежності від теорії що як основний фактор формування буде займати провідну роль. Це може бути або біологічні детермінанти, або психологічні, або соціальні чинники.

До індивідуально-психологічних чинників асоціальної поведінки, крім особливостей самоусвідомлення, також відносяться наступні: акцентуації характеру, рівень агресивності особистості, а також

особливості ціннісно-сислової сфери особистості (домінуючі в неї життєві цінності)[11, с. 26].

1.2.Методики дослідження асоціальної поведінки підлітків

В основі асоціальної поведінки лежать різного роду порушення соціалізації, соціальнопедагогічна занедбаність, деформація регуляції поведінки. Дуже часто джерелом асоціальної поведінки виступає сукупність як об'єктивних так і суб'єктивних факторів, що детермінують непристосованість людини до певних умов соціальнокорисної діяльності (його дезадаптацію). Причини цих відхилень лежать в особливостях взаємозв'язку та взаємодії людини з навколишнім світом, соціальним середовищем і самою собою. В. Давидов трактував різномайття у психофізичному, соціокультурному, духовно-моральному стані людей та їхній поведінці як умову розквіту суспільства, його вдосконалення й здійснення соціального розвитку. Асоціальна поведінка, що розуміється як порушення соціальних норм, набрала в останні роки масовий характер і поставила цю проблему в центр уваги психологів, соціологів, соціальних працівників, медиків, працівників правоохоронних органів[12, с. 44].

В цілому передбачається те, що поведінка підлітків, яка відхиляється від норми, формується в умовах комплексного впливу ряду чинників, які діють на загальносоціальному і на соціально-психологічному та індивідуальному рівнях (О. Асмолов, І. Дубровіна, В. Раєва, А. Реан, Д. Фельдштейн)[4, с. 21].

В основі соціально-психологічних факторів нерідко лежать радикальні зміни соціального-політичного та соціально-економічного устрою нашого українського суспільства, що проявилися в ході реформ, в істотних змінах соціальної політики. Саме останнє призвело до неадекватності зусиль різних соціальних інститутів, що опікуються долею підлітка (сім'ї, школи, правоохоронних органів, соціальних служб, громадських об'єднань). Зниження значення та соціального престижу

традиційних виховних інститутів, усталених норм і цінностей призводить до зниження моральних цінностей, а слабкість діяльності соціально-правових структур — до інфляції правових норм соціальної поведінки. Та попри все це в підлітковому середовищі все ще поцінуються загальна ерудиція, чесна праця, професійна кар'єра, прагнення до справедливості, свободи і щастя, любові та взаємоповаги. Спираючись на ці фактори, можна формувати, прищеплювати позитивні зразки, еталони, норми поведінки. Терміни „поведінка, що відхиляється від норми”, „девіантна поведінка”, „соціальне відхилення” означають особливу поведінку особистості чи групи людей, яка не відповідає загальноприйнятим моральним нормам. В результаті такої поведінки ці норми порушуються. Соціальне відхилення може проявлятися у різних формах. Людьми, схильними до таких відхилень, можуть бути злочинці, самітники, аскети, генії тощо[6, с. 33].

Різні аспекти девіантної поведінки аналізуються й узагальнюються багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Зокрема, І. Кон [3] зауважує, що девіантна поведінка - це система вчинків особистості, що відхиляється від загальноприйнятої норми психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо.

Перший напрям ґрунтується на пошуку причин появи труднощів у навчанні школярів і виборі ефективних способів їх усунення. У другому напрямі відбувається вплив на наслідки, а не на причину, тобто це симптоматична корекція. При цьому автор рекомендує обов'язково виконувати такі психолого-педагогічні рекомендації, як єдність вимог вихователів, адекватність вимог, забезпечення емоційного комфорту, посилення контролю, заохочення активності, надання самостійності, уникнення таврування особистості, використання похвали та заохочення, застосування покарання в необхідних випадках[8, с. 21].

В. Степанов підходить до питання корекції девіацій, розглядаючи різні сфери особистості — сферу потреб і мотивацій, пізнавальну та емоційно-вольову сфери [9].

У першій сфері, на думку дослідника, опора здійснюється на нормально розвинені потреби, що є обов'язковою умовою усунення відхилень. Якщо конкретної потреби немає, то не доцільно застосовувати психолого-педагогічний вплив — спочатку слід сформулювати потребу. Потреби, в міру їх усвідомлення особистістю та прийняття рішення щодо їх задоволення, перетворюються на мотиви [14, с. 23].

У цій ситуації розгортається процес, при якому внутрішні настановлення (переконання, прагнення, інтереси тощо), а не зовнішні чинники - стимули (погроза, вимога, покарання, нагорода, похвала, тиск з боку групи) відіграють домінуючу роль. Існують два основні шляхи формування у „важких” учнів потреб і мотивів: „знизу - вгору” і „згори - вниз”. У першому випадку, спираючись на вже наявні потреби, підлітка включають у певну діяльність так, щоб вона приносила позитивні результати. Якщо підліток тривалий час переживатиме радість від успішної діяльності, то у нього виникне потреба в ній, стійкий мотив для роботи [3, с. 42].

Інший спосіб більш традиційний. Учні відкрито повідомляють про цілі, ідеали, мотиви, які хочуть у нього сформувати. Далі необхідно перейти від сприймання зовнішніх чинників (інтеріоризації) до їх внутрішнього усвідомлення, засвоєння та прийняття, до дії (екстеріоризації). При цьому використовуються методи переконання, пояснення, повідомлення, навіювання. Мотивацію не можна тренувати безпосередньо, її необхідно розвивати, стимулювати. Досягається це за допомогою психологічних тренінгів - тренінгу стимуляції досягнення (закріплення переваги прагнення до успіху над прагненням уникнення невдач), тренінгу причинних схем (формування схем сприйняття та розуміння причин власних успіхів і

негараздів), тренінгу розвитку самоцінності особистості (аналіз приписування успіху тільки зовнішнім факторам, поступове підвищення самооцінки особистості, зниження позиції меншовартості)[21, с. 44].

У пізнавальній сфері, за В. Степановим, відбуваються такі зміни: недостатня кількість відчуттів (сенсорний голод) відкриває шлях людині до девіантної поведінки; низький рівень розвитку перцептивної сфери, особливо соціальної перцепції, створює серйозні труднощі для школярів у навчанні, що викликає надалі й відхилення у поведінці особистості; недостатній розвиток таких пізнавальних процесів, як пам'ять, мислення, уява, на думку автора, є фактором ризику появи девіацій, а тому він і пропонує проводити корекцію в цьому напрямі[11, с. 55].

Емоційно-вольова сфера також має свої особливості у корекції девіантної поведінки підлітка. На думку В. Степанова, провести корекцію девіантної поведінки молоді особистості неможливо без виховання культури почуттів. Афекти, стреси, пристрасті, настрої - це різні форми прояву почуттів. У стані афекту часто перебувають особистості зі збудливою акцентуацією. Афектові можна запобігти на ранніх стадіях його виникнення — якщо людина усвідомлює, до чого може призвести роздратування, що з'явилося, і здатна переключитися на іншу діяльність. Відхиленням у поведінці часто-густо сприяють і стреси. Необхідно вчити, як правильно їх уникати й долати. Підлітка з негативною пристрастю необхідно переключати на інший вид позитивної діяльності, а не зводити корекцію, перевиховання просто до придушення пристрасті. Моніторинг станів настрою теж важливий при роботі з „важкими” школярами, особливо з учнями з акцентуаціями характеру гіпертимного, збудливого, такого, що застрягає[5, с. 52].

У корекційній діяльності необхідно враховувати й типи темпераменту. Як відомо, вони відрізняються за інтроекстравертованістю та невротизмом. Почуття і воля підлітка тісно пов'язані. Формування волі

необхідно починати з раннього дитинства, особливо необхідне зміцнення волі дитини при вступі до школи. Виховання волі полегшується формуванням у школяра моральних якостей, дійового світогляду. Починати цей процес слід з простих завдань з поступовим їх ускладненням. Особлива увага деяких дослідників приділяється психокорекційній роботі з родинами, де ростуть підлітки. Л. Алексеева розрізняє такі види неблагополучних сімей, у яких з'являються „важкі” діти: конфліктна, аморальна, педагогічно некомпетентна та асоціальна [9].

А. Лічко виокремлює чотири неблагополучні ситуації в сім'ї: гіперопіка різних ступенів (від бажання бути учасником усіх проявів внутрішнього життя дітей до сімейної тиранії); гіпоопіка, що досить часто переходить в бездоглядність; ситуація, що створює „кумира” сім'ї - постійна увага до будь-якого прояву дитини та непомірна похвала за скромні успіхи; ситуація, що створює „попелюшок” у сім'ї — батьки приділяють багато уваги собі й мало дітям [4].

Б. Алмазов називає інші чотири типи неблагополучних сімей. Це, по-перше, сім'ї, в яких бракує виховних ресурсів — неповні, з досить невисоким рівнем загального розвитку батьків, матеріально неблагополучні - такі родини не формують „важкої” дитини, але створюють несприятливе тло для такого виховання. По-друге, це сім'ї, де вибухають конфлікти, морально неблагополучні родини, в яких світогляди членів сім'ї різні. Потретє, сім'ї, в яких прагнуть досягати власних цілей за рахунок інтересів інших. І, нарешті, педагогічно некомпетентні сім'ї [1].

Б. Алмазов вказує на динаміку девіантної поведінки школяра, викликану його соціальною дезадаптацією, та називає три її стадії. Перша стадія — компенсаторно-поступлива: підліток прагне зняти внутрішню напругу, пов'язану з несприятливими обставинами, за допомогою дезактуалізації головної мети, переорієнтуватися на цілі більш загального порядку. Друга стадія, конфліктно-демонстративна, виникає, коли

попередня стратегія поведінки не приносить очікуваних результатів. Третя стадія - стадія внутрішньої ізоляції: учень перестає вважати себе рівноправним членом групи й починає орієнтуватися на поведінку однодумців.

Дослідники пропонують різноманітні методи психологічно-педагогічної корекції відповідно до від типу „неблагополучної сім'ї” та стадії девіантної поведінки школяра. В залежності від форми девіантної поведінки підлітків, практикується категоріальний поділ, згідно з яким вирішувати проблему „важких” дітей необхідно, виходячи з особливостей певної категорії. Так, англійські психологи Хевітт і Дженкінс визначили дві великі категорії девіантних дітей. До першої групи належать діти з соціалізованими формами девіантної поведінки. Для них не характерні емоційні розлади, вони легко пристосовуються до соціальних норм в асоціальних групах. До другої групи належать діти з несоціалізованою девіантною поведінкою, які перебувають у поганих стосунках з іншими дітьми та сім'єю, мають суттєві емоційні розлади, що проявляються в негативізмі, агресивності, зухвалості та мстивості. П. Скотт, уточнюючи цю класифікацію, показав, що першу категорію складають дві групи дітей: діти, що не засвоїли жодної системи норм поведінки, та діти, що засвоїли лише асоціальні норми [2].

Обирати методи корекції поведінки пропонується з урахуванням приналежності підлітка до тієї чи іншої категорії.

Діагностичний етап для соціального працівника або соціального педагога – це вивчення соціальних, педагогічних та психологічних умов, які стали передумовою формування індивідуальних особливостей та причиною девіантної поведінки підлітка[11, с. 67].

Діагностичний етап при вивченні особливостей підлітка необхідно починати з вивчення особової справи підлітка за допомогою юриста. Це дасть можливість з'ясувати, які саме протиправні вчинки було скоєно

підлітком і за яких саме умов. Далі знайомство та бесіда з вчителями школи, в якій вчиться підліток, з метою визначення поведінкових, комунікативних особливостей, нахилів, здібностей, інтелектуальних можливостей. Бесіда з батьками має бути спрямована на визначення педагогічних можливостей сім'ї, її соціального статусу та виховного впливу на підлітка. Все це дасть більш об'єктивну інформацію про підлітка для складення його соціально-психологічної карти та можливість визначити, яку саме роботу було проведено школою, та які недоліки було допущено у сімейному вихованні[5, с. 32].

Подальша робота складається із знайомства соціального працівника або соціального педагога з неповнолітнім. При цьому слід звернути увагу на зовнішній вигляд підлітка, на манеру поведінки, спілкування, тобто на все, що може дати інформацію про нього. На першому етапі важливо завоювати довіру неповнолітнього, викликати відвертість. Цьому буде сприяти бесіда, витримана у спокійному і дружелюбному тоні. Небажано задавати прямі запитання, ефективніше подавати їх у завуальованій формі[4, с.66].

Соціальному працівникові або соціальному педагогу необхідно розповісти про те, що мета його діяльності спрямована на допомогу у пізнанні самого себе, мотивів своєї поведінки і пошуку шляхів її саморегулювання. Це допоможе частково зняти напруження і схвильованість, що виникають у таких умовах. Під час роботи за методиками слід звертати увагу на паузи, обмовки, креслення, та відмовлення відповідати на якесь запитання або виконувати якесь завдання. Все це має прихований зміст і дає додаткову інформацію про неповнолітнього.

Щодо психодіагностичних методик, то можна використовувати наступні:

- методика дослідження особистості „дім-дерево-людина” Дж. Бука;

- тест Люшера;
- тест „Неіснуюча тварина”;
- методика дослідження „незакінчене речення”;
- методика виміру рівня тривожності Тейлора;
- методика діагностики показників та форм агресії А. Басса та А. Дарки;
- методика виявлення акцентуацій характеру К. Леонгарда;
- методика діагностики схильності особливості до конфліктної поведінки К. Томаса тощо;

Завершується діагностичний етап постановкою мети та завдань подальшої соціально-педагогічної роботи з неповнолітнім, написанням висновків та рекомендацій, складенням подальшої програми соціально-педагогічного супроводу: підключення до суспільно-корисної діяльності, залучення до членства в дитячій громадській організації, включення до малих тренінгових груп, організація індивідуальної психокорекційної роботи тощо[11, с. 55].

1.3.Профілактика асоціальної поведінки підлітків

Допомога повинна носити характер інтенсивної корекційно-виховної діяльності з метою руйнування соціально-негативних і формування соціально-релевантних диспозицій. Цього можна добитися за допомогою індивідуальної і групової виховної роботи, індивідуальної і групової терапії, праці і придбання професійної кваліфікації, за допомогою створення умов для розвитку інтересів. Санкції на цьому етапі можуть

носити характер примусового перебування в спеціалізованих виховних установах відкритого типу за рішенням суду, за пропозицією батьків, учителів, соціальних працівників з метою відриву від шкідливого впливу довкілля. На цьому етапі мінімальна вірогідність, що особа сама впорається з проблемами. Вірогідніше формування стійкої готовності до асоціальної поведінки і збагачення засвоєння соціального досвіду[7, с. 21].

Четвертий етап - стійка асоціальна поведінка: рецидив і важкість протизаконних дій, прояв небезпечних злочинів, включення в групи з вираженим асоціальним характером[4, с. 33].

Допомога з боку суспільства повинна полягати в створенні учбово-виховних закладів відкритого типу і спеціалізованої підготовки вчителів і вихователів для них[11, с. 55].

П'ятий етап - стійка, особливо небезпечна асоціальна поведінка. Характеризується стійкими протизаконними діями і важкими злочинами. Санкції: примусове перебування в закладі закритого типу. На цьому етапі існує незначна вірогідність сприятливого результату; відчуження особи від суспільства стабільне. Дуже незначна можливість успішного рішення проблем, можлива відмова від злочинних дій, але сприятливий результат ускладнений обставиною, що процеси "нав'язування ярлика" вже стійкі.

Профілактика асоціальної поведінки - це науково-обґрунтована, своєчасна діяльність, спрямована на відвертання можливих відхилень підлітків, максимальне забезпечення соціальної справедливості, створення умов для включення неповнолітніх в соціально-економічне і культурне життя суспільства, сприяюче процесу розвитку особистості, здобування освіти, попередженню правопорушень. Завданнями профілактичної роботи є[4, с. 55]:

- надання необхідного захисту та допомоги дітям та підліткам що опинилися в сжо (складні життєві обставини) ;

- виявлення і припинення випадків жорстокого поводження з дітьми;

- забезпечення і захист конституційних прав неповнолітніх;
- надання допомоги щодо попередження правопорушень;
- профілактична, роз'яснювальна робота з сім'ями.

Типи, підходи і етапи профілактичної діяльності.

Профілактична робота в класі і школі в організаційному аспекті, спираючись на класифікацію чинників соціалізації розроблену А. В. Мудриком, організація загальної профілактики здійснюється на трьох рівнях: мікрорівень, мезорівень, макрорівень. Профілактичну роботу необхідно здійснюватися за трьома напрямками, це інформаційне, забороняюче, особистісно-орієнтоване. Серед типів профілактичних заходів треба виділити застережливі виникнення обставин, сприяючих соціальним відхиленням; усуваючі подібні обставини; контролюючі роботу, що проводиться, і її ефективність. При профілактичній роботі треба враховувати підходи[11, с. 55]:

- інформаційний (інформування підлітків про права і обов'язки, про вимоги до виконання встановлених соціальних норм через ЗМІ, кіно, літературу, твори культури, систему правового навчання);

- соціально-профілактичний (виявлення і усунення причин і умов виникнення негативних явищ);

- медико-біологічний (цілеспрямовані заходи лікувально-профілактичного характеру);

- соціально-педагогічний (відновлення і корекція якостей особи підлітка з девіантною поведінкою)[4, с. 33].

До етапів роботи треба віднести:

- раннє виявлення дітей "групи ризику" (Соціальний паспорт, діагностика і так далі);

- соціально - педагогічний патронаж дезадаптованих неповнолітніх;

- робота з референтною групою дитини;

- консультативно - роз'яснювальна робота з батьками і педагогами;

- залучення необхідних фахівців;
- мобілізація виховного потенціалу сім'ї і довкілля.

Якщо зупинитися на питаннях роботи з сім'єю, це здійснення комплексної профілактичної роботи з сім'єю в цілях відновлення здорових взаємовідносин між її членами і профілактика наявних відхилень, провести діагностування для того щоб виявити тип сімейного виховання у родині та загального відношення батьків до дітей, їх установок та гармонійності стосунків в цілому, здійснення інформаційно-просвітницької роботи з метою профілактики дисгармонії сімейних стосунків і порушень в сімейному вихованні. У роботі з батьками необхідно враховувати характеристики сімей, що викликають асоціальну поведінку дітей[31, с. 44]:

- сім'ї, члени яких мають психічні або інші важкі захворювання; пристрасть до наркоманії, алкоголю або асоціальна поведінка;
- сім'ї, в яких батько є авторитетом і в той же час не цікавиться розвитком дитини, а мати відповідає за виховання дитини;
- виховання в умовах підвищеної моральної відповідальності;
- з малих років дитині вселяється думка, що він повинен виправдати численні честолюбні надії батьків або на нього покладаються недитячі непосильні турботи;
- бездоглядність і безконтрольність, що призводять до того, що діти надані самим собі і проводять час в пошуку "звеселянь" і попадають під вплив "вуличних" компаній, протиправних угрупувань;
- гіперопіка, виражена у постійному нагляді за поведінкою дитини, численних заборонах з боку батьків, вчителів, суворі покарання;
- виховання за типом "Попелюшки", в обстановці байдужості, холодності, бездушності;
- «жорстоке виховання», коли за щонайменшу провинність йде суворе покарання дитини, що змушує її постійно переживати стрес;

При роботі з батьками (жителями) нашого міста треба враховувати соціально-психологічні особливості мікросоціуму для якого характерно (загальні для малих міст з градоутворювальним підприємством) :

- «концентрованість всередину»;
- відносна «замкнутість»;
- самодостатність соціальних зв'язків;
- переважання консервативних начал;
- орієнтація на міжособистісні стосунки;

В процесі профілактичної роботи педагог та соціальний працівник може використати три основні групи прийомів. До першої групи відносяться прийоми індивідуальної дії :

- прохання про допомогу - вихователь\спеціаліст звертається до вихованця за порадою, розповідаючи про свої проблеми і просить знайти спосіб їх рішення;

- оціни вчинок - спеціаліст оповідає історію та просить надати оцінку та розуміння підлітка вчинків різних учасників цієї розповіді;

- обговорення статей - підбирається ряд статей, в яких описуються різні злочини та ін. асоціальні вчинки; спеціаліст просить дати оцінку цим вчинкам;

- оголення протиріч - розмежування позицій вихователя і вихованця з того або іншого питання в процесі виконання творчого завдання з подальшим зіткненням різних точок зору;

- стратегія життя - педагог з'ясовує життєві плани вихованця, потім намагається з'ясувати разом з ним, що допоможе, а що завадить реалізації цих планів[11, с. 57];

- мій ідеал - спроба з'ясувати ідеали вихованця, і робиться намір оцінити ідеал, виявивши позитивні моральні якості;

- казка для вихованця - спеціаліст згадується казка, герої якої дуже схожі на вихованця і осіб, що оточують його, закінчення казки придумують разом педагогом і учням;

- рольова маска - учневі пропонується увійти до якоїсь ролі і виступити від імені відповідного персонажа.

- мобілізації внутрішніх сил учня на виконання завдання - перед учнем розкриваються їх можливості, уміння, необхідність майбутньої роботи особисто для них;

- активізації (створення) цільової установки - з учнем розробляються правила повсякденної діяльності (почата справа доводиться до кінця, не братися за декілька починань одразу, намагатися якісно виконати задану роботу, робити спроби оцінити результати власної роботи, проводити аналіз власних помилок);

- заохочення - похвала - підтримка, похвала - спонукання до виконання прийнятих рішень, добра участь.

Наступна група прийомів пов'язана з організацією та проведенням групової діяльності :

- ланцюг безперервних думок - учні по черзі висловлюються на задану тему, що ніби перетворюється в естафету;

-самостимулювання - учні, розділені на групи, готують один одному зустрічні питання; питання і відповіді колективно обговорюють;

- імпровізація на вільну тему - учні вибирають цікаву для них тему; переносять події в нові умови, по-своєму їх інтерпретують[5, с. 44].

Третя група прийомів пов'язана з організацією діяльності спеціаліста, спрямованій на зміну ситуації навколо учня:

- інструктаж - на період виконання якого-небудь творчого завдання встановлюються правила, регламентують спілкування і поведінку учнів;

- розподіл обов'язків серед учасників - чіткий розподіл функцій і ролей між учнями відповідно до рівня володіння різними знаннями, уміннями і навичками, які потрібно для виконання завдання;

- самоуникнення учителя - після того, як визначені цілі і зміст роботи, встановлені правила і форми спілкування в ході його виконання, учитель, як би, усувається від прямого керівництва або бере на себе зобов'язання рядового учня;

- розподіл ініціативи - створюються рівні умови для прояву ініціативи усіма учнями[11, с. 87];

Зважене поєднання індивідуальної і колективної педагогічної дії, застосування різних форм і видів поза учбової діяльності в профілактичній роботі з школярами посилює її результативність, дієвість, а завдання по формуванню позитивних якостей особи, інтеграції в соціум цілком здійсненими. Профілактичний процес передбачає і механізм:

Щоденного контролю - це контроль успішності і відвідуваності з боку класного керівника[21, с. 62].

Щотижня:

- контроль успішності і відвідування з боку соціального педагога (певну категорію);

- відвідування уроків (якщо в цьому виникає необхідність, мета відвідування може бути різною) класним керівником, соціальним працівником, соціальним педагогом.

За необхідністю:

- індивідуальні бесіди класного керівника з батьками;

- індивідуальні бесіди класного керівника з учнями;

- бесіди з учнями і їх батьками у присутності адміністрації[22, с. 55].

Інститут школи в нашому суспільстві є не менш важливим, чим сім'я і, нерідко, компенсує сімейні девіації. Але, очевидно, що цей соціальний інститут вторинний в лінійній залежності з сім'єю. Як приклад, коли дитина,

знаходячись в полі сім'ї, не відвідує школ, реальна ситуація. Тоді як зворотну ситуацію представити складно. Гіпотетично, наприклад, дитина, будучи поза сім'єю може, мешкаючи на горищі або в підвалі, продовжувати відвідувати школу, але в практиці таких випадків не існує[17, с. 42].

Профілактика і попередження девіантної поведінки неповнолітніх стає не лише соціально значимим, але і психологічно необхідним. У межах профілактики для отримання значимого результату потрібно використовувати не лише корекцію та засоби індивідуальної дії, що застосовуються безпосередньо до неповнолітнього. Проблема підвищення ефективності ранньої профілактики повинна вирішуватися за напрямками[11, с. 55]:

- виявлення несприятливих чинників і десоціалізуючих дій та намірів зі сторони оточення підлітка, що можуть обумовлювати різного роду відхилення розвитку особистості неповнолітнього, та згідно цих виявлень спробувати своєчасно нейтралізувати дію цих несприятливих факторів, що дезадаптують;

- реалізація сучасних методів діагностики асоціальних відхилень у поведінці серед неповнолітніх та використання диференційованих підходів задля використання ефективних профілактичних засобів такої поведінки та психологічно педагогічних корекцій відхилень у поведінці[11, с. 89].

Якщо розглядати проблему асоціальної поведінки підлітків, то можна дійти висновку що вона зазвичай викликана не лише зовнішніми факторами, а нездатністю впоратися зі своїми внутрішніми переживаннями. Як фактор порівняння можна зробити припущення що за допомогою певних заходів з цими нюансами можна працювати. І ми вважаємо що достатньо ефективним методом такої профілактичної дії може виступати спортивна активність.

За вже проведеними дослідженнями різних як вітчизняних так і закордонних дослідників, підлітки, що не займаються спортом, емоційно

менш стійкі, більш схильні до почуттів, більш імпульсивні в поведінці, більш прямолінійні, більш напружені, часто мають виражену фрустрованість, у них високий показник почуття провини. Підлітки, які займаються фізичною активністю, відрізняються емоційною стійкістю, вони більше схильні до норм в поведінці, більш дипломатичні, схильні до розслабленості, врівноваженості, задоволеності особистості. Заняття підлітками фізичною активністю забезпечують підвищення психічної адаптованості до соціального середовища, ніж у підлітків, що не займаються спортом. Спорт має великий потенціал соціального розвитку. В процесі занять фізичною культурою і спортом виробляється здатність засвоювати існуючі правила і норми суспільної поведінки і твёрдо дотримуватися їх. Заняття спортом впливають на оптимізацію спілкування, полегшують контакти з іншими людьми і допомагають краще адаптуватися до соціального середовища[19, с. 43].

Заняття спортом і фізичною культурою дають позитивні результати і можуть бути використані з метою корекції особистісних особливостей важких підлітків. Фізкультурно-корекційні заходи призводять до позитивних змін більшості компонентів особистісних особливостей, допомагають знизити негативні особистісні прояви та подолати труднощі в спілкуванні з іншими людьми.

Виховна спрямованість фізичної активності, культури і спорту в профілактиці девіантної, асоціальної поведінки підлітків дуже цінна як в педагогіці, так і в соціальній роботі, адже попередження та профілактика виникнення складних ситуацій під час формування молодого особистості набагато краще ніж робота з уже існуючими складнощами та змінами поведінки.

При розгляді спортивної активності необхідно враховувати з якою метою діти відвідують спортивні заходи (помилуватися або побешкетувати) і спортивні секції (щоб сформувати себе як моральну особистість або щоб

завоювати авторитет у компанії силою м'язів). Тому прихід підлітка в спортивну секцію не гарантує ще його виправлення. Для того щоб заняття спортом були ефективними, педагоги фізичної культури і тренери повинні своєчасно вживати відповідних заходів щодо різних груп дітей для корекції їх світогляду і поведінки, спочатку аналізуючи їх емоційно-вольову сферу. Слід намагатися впливати на соціальне оточення учня: спробувати залучити всю компанію до активних занять спортом, а якщо це не вдасться, то відвернути школяра від компанії створенням більш сильних мотивів, пов'язаних із заняттями спортом. Для цього потрібно знати, які ціннісні орієнтації керують поведінкою школяра, що для нього найважливіше, престижно, авторитетно[17, с. 17-24].

Висновки до 1 розділу

Отже, якщо говорити за поняття асоціальної поведінки підлітків то це - система вчинків, що відхиляються від загальноприйнятих норм(, незалежно від того чи то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі), або певні соціальні явища, що теж не резонують із з тими ж напрямками що і вчинки, або ж свогороду протест що проявляється у своїй поведінці та ставленні та намагається звернути увагу на можливо невірне формування цих самих норм. У підлітків це зазвичай виражається у останній інтерпретації та показує незгоду із нормами навколишнього світу, що може бути викликане рядом причин, як особистісного характеру так і під впливом навколишніх факторів. Та відповідно до нашої теми вивчення цього аспекту звертає увагу на багатогранний аналіз цієї проблеми та комплексний підхід у створенні профілактичних програм, які задовольняли б якомога більше факторів змін даної поведінки.

Для того щоб дослідити такі аспекти асоціальної поведінки як причини появи труднощів у навчанні, визначення відхилень та їх усунення, виявлення типу темпераменту, рівня тривожності, показників форм агресії, акцентуацій та схильностей до конфліктної поведінки, визначення рівня самоактуалізації особистості можуть використовуватися такі методики як: дослідження особистості за проєктивними методиками та тестами (“дім-дерево-людина” Дж.Бука, тест Люшера, методика дослідження “незакінчене речення”), методика виміру рівня тривожності Тейлора, методика діагностики показників та форм агресії А. Басса та А. Дарки, методика виявлення акцентуацій характеру К. Леонгарда, методика діагностики схильності особливості до конфліктної поведінки К. Томаса, опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ). Проте найбільш значущими в розрізі завдань та мети нашого дослідження ми

визначили методикау діагностики схильності особливості до конфліктної поведінки К. Томаса та опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ) для порівняння першопочаткових даних та визначення їх напрямку дослідження та для порівняння після впровадження практичної частини.

Що стосується профілактики, то значущими аспектами у її проведенні є багатогранність та комплексність. З цього можна зробити висновок, що спортивна активність може використовуватися як дійсно значимий метод профілактики асоціальної поведінки підлітків за рахунок того, що включає не тільки безпосередньо взаємодію та побудову нових соціальних контактів та зв'язків, а ще й веде за собою зміну внутрішніх ставлень, орієнтирів, нових шляхів переживань різного роду емоцій.

В завершенні хочу відмітити, що девіації підлітків зникнуть, здається, тільки разом з людиною. Тому наше завдання полягає в систематичній, планомірній профілактичній дії спрямованій на попередження не конкретних форм девіацій (нарко споживання, злочинність, бродяження), а на попередження асоціальних проявів в цілому.

Розділ 2. Дослідження спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків

2.1.Об'єкт та методики дослідження

Дослідження проводиться на базі шкіл Святошинського (СЗШ № 35 і № 205) та Голосіївського (СЗШ № 220 і № 260) районів міста Києва. Дослідження спрямоване на визначення оцінки впливу спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків. Респонденти – учні 5-11 класів 11-17 років в кількості 70 осіб, що проживають у віддалених районах міста.

У нашому дослідженні ми використали метод формування довільної вибірки задля того щоб вона була об'ємною. Це означає що кожен респондент може потрапити у вибірку. Для визначення оцінки впливу спортивної активності як засобу профілактики асоціальної поведінки підлітків було проведено декілька етапів дослідження.

Для проведення експериментального дослідження нами було обрано методики:

Стандартизований опитувальник «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Н. Орел). Вона розуміє під собою стандартизований тест-опитувальник, що вимірює схильності підлітків до форм поведінки що відхиляються та безпосередньо реалізації цих форм поведінки. Цей опитувальник складається з набору шкал, що відповідно і вимірюють цю схильність до форм поведінки. За цією методикою передбачається розподіл шкал на службові та змістовні. За допомогою цієї методики можна досягти корекції та обліку змін установок на соціально бажані. Змістовні шкали спрямовані на вимірювання психологічного змісту комплексу пов'язаних між собою форм девіантної поведінки, тобто

соціальних і особистісних установок, що стоять за цими поведінковими проявами[22]. Службова шкала призначена для вимірювання схильності досліджуваного давати про себе соціально-схвалювану інформацію, оцінки достовірності результатів опитувальника в цілому, а також для корекції результатів за змістовними шкалами в залежності від вираженості установки випробуваного на соціально-бажані відповіді.

Наступним інструментом дослідження виступає опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ). Ця методика була розроблена на основі дослідження А. Маслоу стосовно рівня мотиваційної сфери людини, а як ми вже визначили раніше для підлітків дуже актуальним є саме часто нерозуміння повною мірою у період становлення причин, тобто мотивації своїх дій. Знаючи рівень бажань та свого прагнення до самоактуалізації, людина завжди може більш чітко визначити стратегію життєвого шляху і оцінити успіхи, та зрозуміти у певній мірі виникнення своїх потягів чи аргументації вчинків.

Методика тестування «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К Томаса[21].

Також для виявлення найбільш розповсюджених стратегій у конфліктних ситуаціях у поведінці учнів була використана методика тестування «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (за методикою К. Томаса). Зазначена методика орієнтована на виявлення найбільш розповсюджених стратегій у конфліктних ситуаціях: стратегію досягнення егоцентричних (особистих) цілей і стратегію збереження сприятливих міжособистісних стосунків. За співвідношенням двох домінуючих цілей, що відбивають спрямованість «на себе» і «взаємодію з іншими людьми». За цим підходом акцент має бути зроблений на перетворення конфліктів та управління ними. Для того щоб цього досягти потрібно зробити наголос на визначенні того які саме форми та методи поведінки фігурують у конфліктних ситуаціях серед підлітків, яка у них

природа утворення: продуктивна чи деструктивна, як зробити так щоб простимулювати саме продуктивну поведінку.

2.2.Етапи дослідження

Експериментальне дослідження ґрунтується на положенні про те, що рівень асоціальної поведінки підлітків можливо знизити з допомогою засобів спортивної активності.

Для розуміння ситуації з розвитком і поняттям самоактуалізації у підлітковому віці треба брати до уваги, що ці чинники можуть спричиняти появу асоціальної поведінки, і якщо зазнають певних труднощів в процесі переживань якихось змін у житті серед підлітків, адже у цьому віці підвищена чутливість до усіх навколишніх чинників. І окрім того що йде протест із середини стосовно біологічних змін, так додатковим фактором небезпеки також може стати соціальний тиск з боку близьких, родичів, друзів, вчителів.

Тому варто зазначити що в першу чергу потрібно визначити рівень самоактуалізації у підлітків, що становлять вибірку. Це потрібно для того щоб отримати першо початкові дані відносно загального рівня внутрішнього розуміння самих себе серед підлітків та виміру схильності підлітків до форм поведінки що відхиляються та того як вони у них реалізуються.

Дослідження проводилося у три етапи. Перший етап початковий збір та аналіз інформації. Другий етап - відокремлення контрольної групи що має прояви асоціальної поведінки. Третій етап - аналіз причин виникнення асоціальної поведінки у контрольної групи, її порівняння з незалежною вибіркою та формування програми протидії поширення та подальшого усунення асоціальної поведінки за допомогою спортивної активності.

Ми провели початковий збір інформації для аналізу та подальшого розгрупування вибірки на дійсно значущу (формування контрольної групи, аби отримати якісно змінний результат), проводили ми перший етап за

допомогою стандартизованого опитувальника «Визначення схильності до девіантної поведінки» за А. Н. Орел (див. додаток А).

На першому етапі вибірка досліджуваних (70 підлітків) залежно від гендеру відповіла на 98 запитань у чоловічому варіанті та на 107 питань у жіночому варіанті.

Відповідно до отриманих результатів сформувалася таблиця вираженості схильності до асоціальної поведінки за 7 шкалами (Рисунок 2.1.).

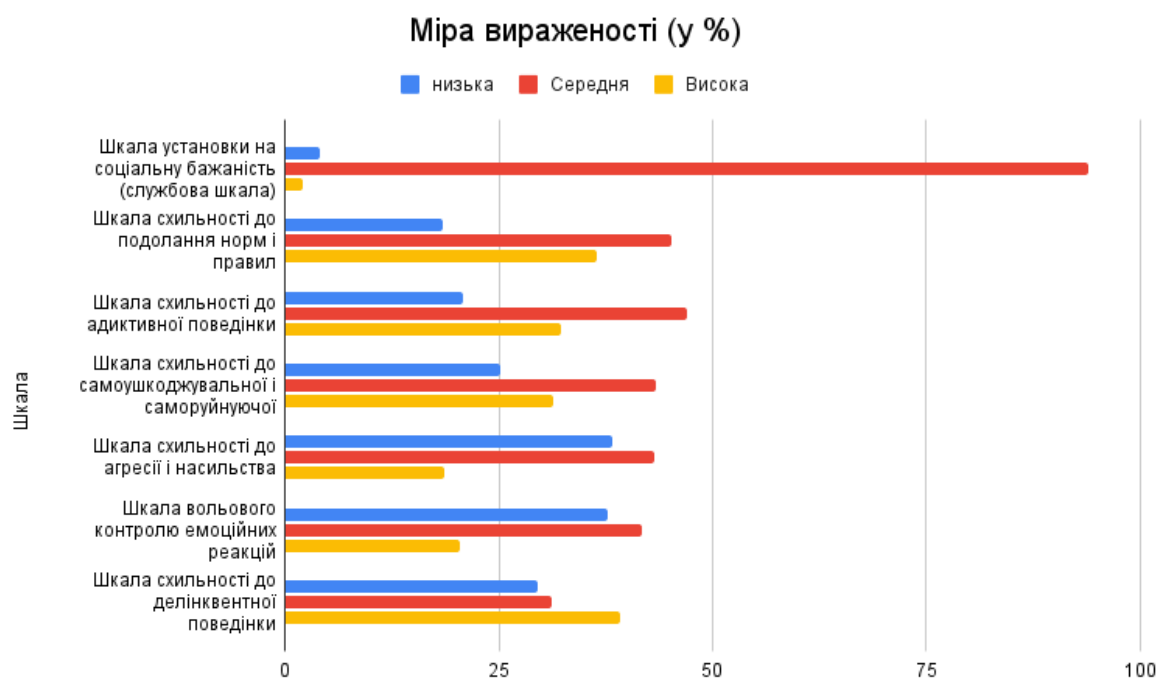

Рис 2.1. Вираженість схильності до асоціальної поведінки в цілому по вибірці.

За результатами шкал 2-7 можна зробити висновок що за крайнім високим показником вираженості до асоціальної поведінки схильні приблизно 30% опитаних (21 підліток).

Також за показником соціальної бажаності можна стверджувати що 94,3% опитаним абсолютно все одно на схвалення соціуму їх поведінки.

Після, для дослідження рівня вираженості схильності до асоціальної поведінки підлітків було розділено на 3 основні групи (Рисунок 2.2.).

Рис.2.2. Рівень схильності підлітків до асоціальної поведінки

На формування даних груп вплинув результат попереднього виявлення вираженості до асоціальної поведінки за допомогою опитувальника «Визначення схильності до девіантної поведінки» за А. Н. Орел.

На другому етапі дослідження для поглиблення даних про нашу вибірку нами було застосовано методику К.Томаса, у якій ми намагалися визначити один з 5 можливих варіантів поведінки в конфліктній ситуації серед обраної групи підлітків, а саме для цих 30% у яких була виявлена схильність до асоціальної поведінки. Опитувальник наведено в додатку Б. Отриманні результати відповідно цієї методики зображені на Рисунку 2.3.

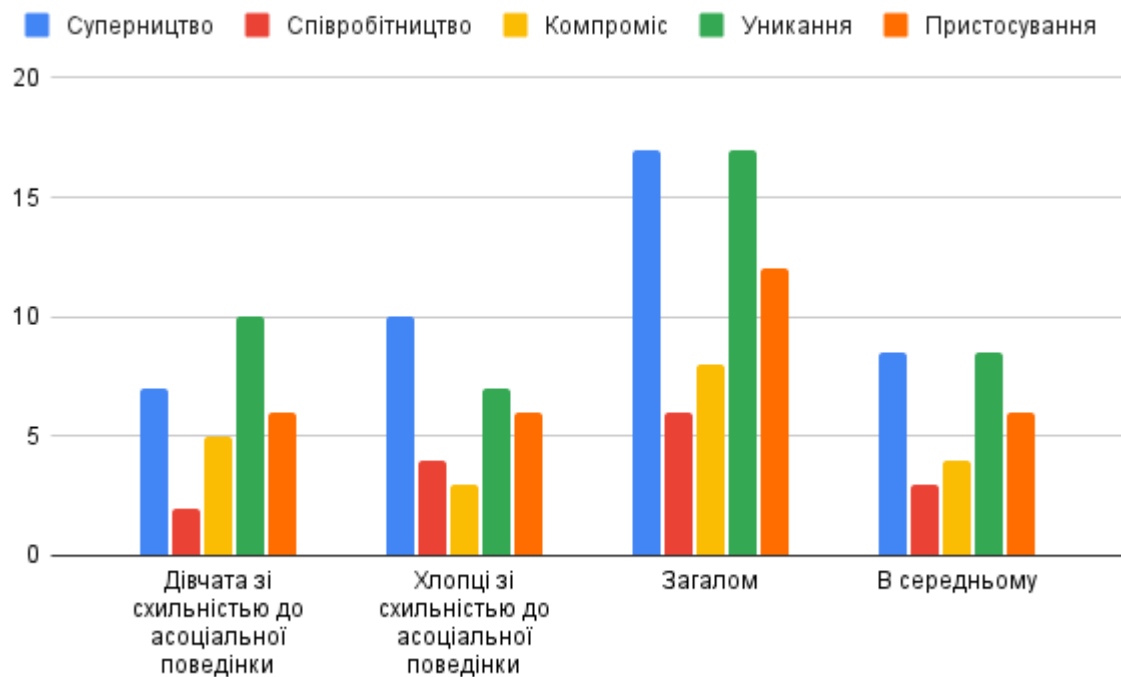

Рис. 2.3. Стилi поведінки досліджуваних в конфлікті.

За цими даними можна зробити декілька заключень:

- 1) Дівчата зазвичай обирають модель уникання у разі потрапляння до конфліктної ситуації.
- 2) Хлопці ж надають перевагу суперництву.
- 3) Як серед дівчат так і серед хлопців найменш поширеним стилем поведінки у конфліктній ситуації є співробітництво.

Останнім етапом дослідження за допомогою опитувальника рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ) було виділено та досліджено дві основні групи. Перша група це 20 учнів що до цього за допомогою опитувальника «Визначення схильності до девіантної поведінки» були визначені як такі що мають прояви асоціальної поведінки. Та друга група - це 20 учнів 11-х класів, що ведуть активний спосіб життя та відповідно мають проактивну поведінку, як контрольна група для порівняння.

Середні показники цих груп за різними шкалами САМОАЛ представлені в Рис. 2.4.

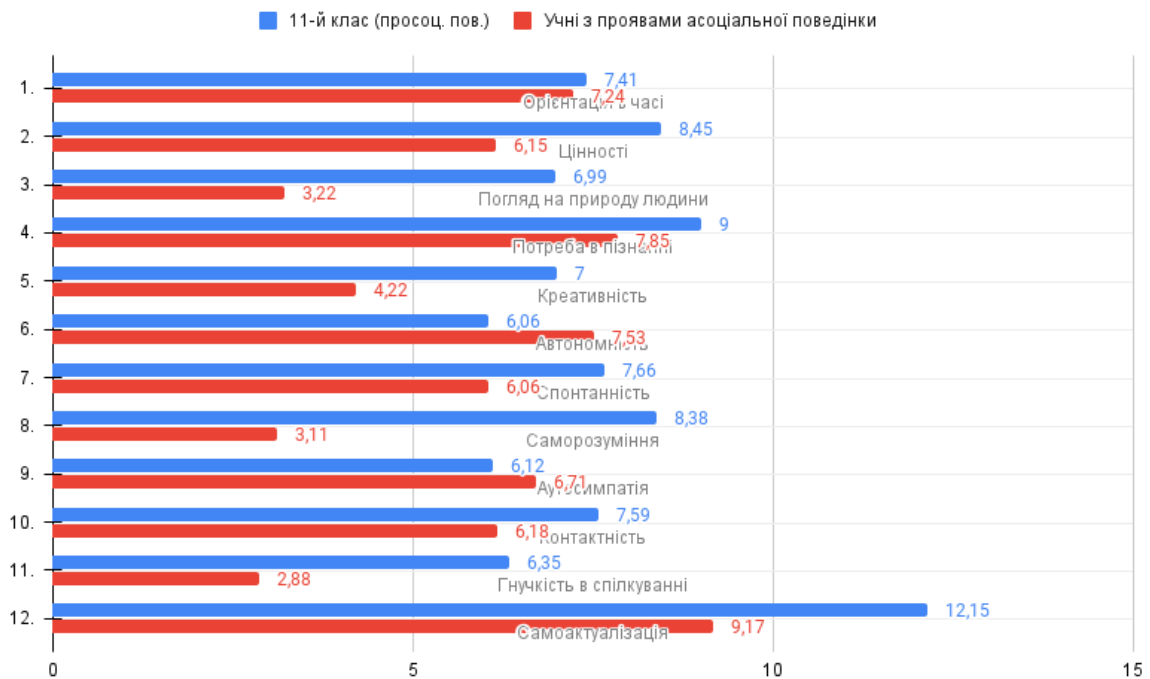

Рис. 2.4. Середні значення показників за тестом САМОАЛ

Звернувшись до результатів зображених на рисунку можна зазначити те що відповідно до оціночної шкали для даного тесту результати в 0-5 балів свідчить про низький рівень досягнень за даною шкалою, показник 5-10 балів – середній рівень розвитку, 10-15 балів – високий рівень самоактуалізації.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Як зазначалося у сутності формування етапів дослідження, вони мали нам показати та допомогти визначити:

- схильності до девіантної, асоціальної поведінки;
- варіанти поведінки в конфліктній ситуації серед підлітків у яких була виявлена схильність до асоціальної поведінки;
- рівень самоактуалізації особистості та порівняння підлітків, що ведуть активний спосіб життя та відповідно мають проактивну поведінку з підлітками, що мають схильність до асоціальної поведінки.

На першому етапі дослідження вдалося виявити, що за показниками схильності до подолання норм і правил, схильності до адиктивної поведінки, схильності до самоушкоджувальної і саморуйнуючої поведінки та схильності до делінквентної поведінки понад 30% опитаних мали високу міру вираженості.

Ці результати дали змогу нам стверджувати, що 30% нашої вибірки мають нахили та початкову вираженість асоціальної поведінки. Це дослідження є досить вичерпним адже включає у себе шкали що налаштовані таким чином щоб легко відокремити учасників вибірки за різними рівнями. Найбільш значущим для нас був показник до подолання норм і правил та вольового контролю емоційних реакцій.

Саме за цими показниками ми надалі відокремили контрольну групу підлітків з проявами асоціальної поведінки.

На другому етапі дослідження ми визначили характерні варіанти поведінки у конфліктних ситуаціях. За ними було зроблено такі заключення:

- дівчата зазвичай обирають модель уникання у разі потрапляння до конфліктної ситуації;

- хлопці ж надають перевагу суперництву;
- як серед дівчат так і серед хлопців найменш поширеним стилем поведінки у конфліктній ситуації є співробітництво.

Проте крім цього, дані результати допомагають нам у формуванні прогнозу для майбутньої взаємодії під час тренінгової програми.

І останній третій етап - аналіз причин виникнення асоціальної поведінки у контрольній групі, її порівняння з незалежною вибіркою та формування програми протидії поширення та подальшого усунення асоціальної поведінки за допомогою спортивної активності. Досягали ми поставленого завдання за допомогою опитувальника рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ).

Виділили дві групи та порівняли їх показники. Відповідно до результатів, ми дійшли заключення що для просоціальних підлітків важливим є високий рівень саморозуміння та потреба у пізнанні. Ці фактори можна поєднати з загальною стурбованістю підлітків перед значними змінами у їх житті (схвильованість стосовно випуску зі школи та вступу до вузу), що є раціональним фактором при оцінці загальної ситуації та формування найближчого майбутнього. Цим підліткам не властива підміна власних смаків на загальне схвалення, вони створюють простір навколо себе у якому бажають вирішувати так як вони хочуть, через це ми бачимо досить високий показник саморозуміння. Хоча водночас його можна корелювати із високими балами контактності, але за низьких балів аутосимпатії, що може свідчити про підміну понять та все ж таки направлення на зовнішню впевненість без розуміння своїх істинних переваг, що демонструє внутрішній конфлікт який зазвичай є нормою у підлітковому віці.

На протипагу до проактивних підлітків, підлітки що мають схильність до асоціальної поведінки мають низькі показники саморозуміння і гнучкості у спілкуванні.

Показники гнучкості у спілкуванні не високі за рахунок того що ці підлітки зазвичай зовсім не приймаються стосовно правил чи норм спілкування поміж різних соціальних груп і комунікують зазвичай у досить довільній формі, що часто не є допустимою наприклад серед старшого покоління. Хоча показники аутосимпатії дають знати, що ці підлітки в собі впевнені набагато більше ніж попередні, і це може означати що навіть недотримання норм спілкування може їх не зупинити через свою впевненість. Проте це знову ж таки може викликати внутрішній конфлікт через таку компенсацію.

Хоч підлітки що схильні до асоціальної поведінки і відстають за показниками самоактуалізації, проте вони все ж переймаються цим, що вже є позитивним підґрунтям до змін.

У них також є і високі показники у деяких шкалах. Наприклад у автономності, орієнтації в часі, потребах у пізнанні. Високі бали за шкалою автономності свідчать про психічне здоров'я особистості, її цілісність та зрілість. А висока потреба в пізнанні, притаманна особам, схильним до протиправної поведінки, характеризує відкритість до нових вражень.

Висновки до 2 розділу

В даному розділі нами було визначено експериментальну базу дослідження, основні методики дослідження та проведено перший етап експериментального дослідження.

Згідно нашого дослідження загальна кількість респондентів – 70 осіб. Їх було розділено на 2 основні групи експериментальну та контрольну та проведено три етапи дослідження за трьома основними методиками.

Для того щоб розглянути об'єкт нашого дослідження, профілактику асоціальної поведінки підлітків, ми у експериментальній частині дослідили схильності до девіантної, асоціальної поведінки, варіанти поведінки в конфліктній ситуації серед підлітків у яких була виявлена схильність до асоціальної поведінки, рівень самоактуалізації особистості та порівняння підлітків, що ведуть активний спосіб життя та відповідно мають проактивну поведінку з підлітками, що мають схильність до асоціальної поведінки.

Нами були використані такі методики як Стандартизований опитувальник «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Н. Орел), методика тестування «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томаса), опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ). Вони задовільнили своїм змістом отримання бажаних нами результатів.

При дослідженні були виокремлені такі етапи:

1. Початковий збір та аналіз інформації.
2. Відокремлення контрольної групи що має прояви асоціальної поведінки та визначення стилю поведінки у конфліктних ситуаціях.
3. Аналіз причин виникнення асоціальної поведінки у контрольної групи, її порівняння з незалежною вибіркою

Ці дані дають підстави для ствердження того що відповідно саме ці аспекти будуть задіяні під час виконання на практиці тренінгової програми спрямованої на спортивну активність.

У ході нашого дослідження ми визначили внутрішні та зовнішні конфліктності з психологічними особливостями, що напряду пов'язані з самоактуалізацією. Це дозволяє розробити тренінгову модель програми спрямованої на спортивну активність як фактору профілактики асоціальної поведінки підлітків з головними аспектами що допомагали б у розвитку саморефлексії, подоланні агресивності та конфліктності.

Розділ 3. Програма спортивних заходів в профілактиці асоціальної поведінки підлітків

3.1.Програма спортивних заходів

Наступним етапом експериментального дослідження стало запровадження корекційної програми спортивних заходів, що мала на меті зниження рівня асоціальної поведінки підлітків.

Виявлено засоби та методи забезпечення профілактики правопорушень серед неповнолітніх старшокласників засобами фізичної культури і спорту реалізується на основі підбору засобів, методів і педагогічних прийомів, що сприяють корекції психофізичного та морального стану учнів, що відносяться до групи соціального ризику.

Програма фізкультурно-оздоровчої роботи серед важких дітей і підлітків складається з трьох взаємопов'язаних блоків:

- методики психолого-педагогічної діагностики особистості;
- шляхів формування інтересу до систематичних занять фізичними вправами;
- коштів, методів корекції фізичного, морального і психоемоційного стану.

На основі аналізу наукових робіт, методичної літератури, нами виявлено блоки, для кожного блоку визначені завдання, підібрані засоби і методи педагогічного впливу, які реалізуються в ході навчально-тренувального процесу протягом трьох етапів - спонукального, формуючого і вдосконалювального.

Для контролю і оцінки фізичного і психічного стану дезадаптованих учнів 10-11 класів розроблена спеціальна індивідуальна психологічна карта, яка заповнювалася на уроках фізичної культури на початку і кінці

навчального року, і таблиці оцінки фізичного і психічного стану по п'яти позиціях, що характеризує особистість підлітка, фізичний розвиток, рухову підготовленість, відношення до навчальної та спортивної діяльності, ставлення до виховних впливів, тип навченості, поведінку, інтереси і потреби, положення підлітка в колективі, психологічні особливості особистості. Відхилення в кожній позиції від загальноприйнятих норм, а також різне поєднання виділених факторів в поведінці дозволяє визначити ступінь дезадаптації.

Поєднання спеціалізованого комплексу фізичних вправ з педагогічними прийомами сприяє зниженню рівня тривожності і агресивності учнів з девіантними проявами, підвищенню їх розумової та фізичної працездатності. Використання даної технології дозволило на 45% знизити число конфліктів в сім'ях, підвищити мотивацію до спортивної діяльності, сформувати стійкий інтерес до занять фізичною культурою і спортом, скоротити на 33% негативні потреби займаються.

Підлітковий вік дозволяє формувати й удосконалювати моральні уявлення, зміцнювати волю, наполегливість, спираючись на взаєморозуміння і повагу до граючих, педагогів, суддів, глядачів. Для підлітків характерний підвищений інтерес до романтики. Їх більше приваблюють ігри на місцевості, з включенням завдань на орієнтування, прийомів маскування, що вимагають більшої спостережливості, розвитку тонкого слуху та гостроти зору. Ці ігри залучають також можливість проявити уяву, вигадку, винахідливість, що сприяє самоствердженню підлітка, формуванню у нього більш чітких і усвідомлених орієнтацій. Статеве дозрівання супроводжується нестійкістю настрою, раптовою його зміною, перепадами емоційного стану. Цю особливість необхідно враховувати при встановленні оптимальної тривалості гри і інтенсивності фізичних навантажень.

Старший шкільний вік цікавий не тільки завершенням багатьох перетворень в фізіологічних системах організму, але і більш розвинутою здатністю до абстрактного мислення, цілеспрямованістю сприйняття, послідовністю і логічністю суджень по всім подіям, що відбуваються. Юнаки і дівчата відрізняються жвавістю уяви, наявністю певного рухового досвіду, в тому числі і в ігровій діяльності. До цього часу характер набуває досить стійкі риси, складається певний тип суспільної поведінки, взаємовідносин з однолітками та педагогічним колективом, визначається мета життя. Все це накладає істотний відбиток на організацію ігрової діяльності старших школярів.

У старших класах учні повинні більше займатися вдосконаленням силових якостей, силової і координаційної витривалості. Рухливі ігри для хлопців і дівчат 15-17 років мають бути спрямовані на закріплення певних навичок прикладного характеру: орієнтування на місцевості в різну погоду, вміння розвести багаття (під час дощу, на снігу), поставити намет, виготовити невеликий спортивний інвентар, зробити розмітку для рухливих ігор, виконати обов'язки судді.

Класифікація вправ:

1. Вправи, в яких головну роль грає дотик консультанта до дитини і навпаки. За теорією засновників тілесно орієнтованого методу, фізичний дотик дорослого - ознака його турботи про дитину. Це дотик ніби повертає дитину до дитинства, коли дотику матері висловлювали ніжну любов. Відсутність необхідної підтримки і фізичного контакту дитини з матір'ю (якщо його недостатньо тримали на руках) стає причиною дитячих страхів.

2. Вправи, спрямовані на усунення страху падіння. Є діти, які часто потрапляють в ситуації падіння. Біоенергетик А. Лоуен вважає, що пропонуючи людині падати довільно, ми істотно знижуємо страх падіння. Тому суть вправ полягає в падінні підлітків на спортивний мат в ігровій формі.

3. Вправи, спрямовані на позбавлення страху самовираження. Розроблено спеціальні вправи для розвитку фізичних якостей.

Якщо говорити за різного роду негативні тенденції, які на жаль все одно існують у нашому сучасному світі, то серед них зростає молодіжна злочинність серед підлітків. Ця тенденція є прямопропорційною до віддзеркалення соціальних проблем що нікуди не діваються. І при таких реаліях часто важко досягнути як можна цьому запобігти.

Дуже важливо пам'ятати, особливо батькам, що у перехідному періоді діти часто потребують більш тендітної бережливої уваги ніж у молодшому віці. Саме у цей час підлітки піддаються максимальному впливу оточуючого середовища і різних соціальних груп. І дуже часто буває що саме у той момент коли потрібна влучна порада чи просто коротка розмова по душам, підліток цього не отримує і намагається максимально різко про себе заявити, влаштовуючи “бунти” для батьків. У підлітка тоді виникають образи, що можуть слугувати стимулами до прийняття необдуманих рішень, що можуть понести за собою складні наслідки (якраз погані компанії знаходяться у той момент коли вдома немає з ким поговорити). Це все і може призвести до формування асоціальної поведінки. Тому треба розуміти яким чином побачити та вчасно буди поруч, проявити свою турботу та сказати цінні слова.

Тому актуальність нашої проблеми обумовлюється тим що підлітковий вік – це вік кипучої енергії, бурхливої активності, ініціативності, допитливого розуму, жадібного прагнення до пізнання нового середовища спілкування, що супроводжується проявом самооцінки і різних форм агресії.

Одним з напрямків психосоціальної допомоги була обрана програма корекції порушень поведінки в учнів «Тренінг модифікації поведінки.

Корекція агресивної поведінки та її заміщення» для агресивних підлітків у яких виражаються прояви асоціальної поведінки.

Корекційна програма являє собою психологічний тренінг інтегративного типу з елементами спортивної активності, живої взаємодії та різних психотерапевтичних технік.

Метою програми є пошук альтернативних (соціально-прийнятних) способів задоволення власних потреб і взаємодії з іншими людьми; навчити дітей активно контролювати свою власну поведінку і впливати на неї; умінню уникати стресових та конфліктних ситуацій; умінню налагоджувати дружні стосунки.

У ході тренінгу зважаються **наступні завдання:**

- формування дружнього згуртованого колективу;
- надання необхідних психологічних знань учасникам програми;
- усвідомлення власних потреб;
- коригування негативних емоцій і навчання прийомам регулювання свого емоційного стану;
- формування адекватної самооцінки; навчання способам цілеспрямованої поведінки, внутрішнього самоконтролю і стримування негативних імпульсів;
- формування позитивної моральної позиції, життєвих перспектив і планування майбутнього.

Вимоги до учасників групи:

- готовність поставитись до предмета занять серйозно;
- готовність до відкритого та щирого спілкування;
- здатність слухати інших, не перебиваючи, не оцінюючи та не критикуючи;

- надійність (виконувати обіцянки, дані перед групою; відвідування повинні бути регулярними).

Методи та прийоми:

- невербальні прийоми;
- вправи на самопізнання та само оцінювання;
- групові дискусії, а саме обговорення ситуацій;
- рольові ігри;
- вправи для розминки.

Правила

Перед початком роботи з групою підлітків що складатимуть контрольну групу, було визначено та проговорено ряд правил яких варто притримуватись під час роботи. До них ми віднесли такі як потреба у максимально чесному вираженні своїх почуттів стосовно того що відбувається циро та відверто. Зазначено що інформація стосовно почуттів та переживань учасників групи є конфіденційною та не піддається розголошенню і варто проявляти повагу один до одного, принаймні під час тренінгу, якщо важко цього притримуватися поза ним. У процесі взаємодії я прошу знаходитися в реальному часі без згадувань на майбутнє чи перебігу минулого, якщо цього не потребує завдання. Не відноситися критично до своїх колег по групі та не оцінювати їх переживання, якщо цього не потребує завдання. Намагатися брати активну участь у ході роботи тренінгу та занять загалом.

Техніки, використовувані в тренінгу, в основному спрямовані на:

- навчання підлітків використанню прямого відмовлення від небажаної поведінки, замість звичних для них способів агресивного реагування;
- навчання оцінці соціальних ситуацій;
- підкріплення гальмування і вгасання агресивних стереотипів поведінки;

- не підкріплення поведінки, що відхиляється, і формування більш адаптивних поведінкових патернів;
- посилення і розширення продуктивних поведінкових реакцій;
- мінімізацію тривожності.

У тренінгу реалізована покрокове моделювання змін агресивного ставлення та поведінки.

Суть цих вправ складається в стимуляції змін в емоційній, вольовій, моральній і поведінковій сферах.

Перед кожним заняттям обов'язково чітко формулюється інструкція для учасників.

№ з/п	Зміст заняття	Час, хв.
1	Знайомство 1.1. Вправа «Знайомство» 1.2. Інформаційне повідомлення 1.3. Правила роботи в групі 1.4. Вправа «Інтерв'ю» 1.5. Релаксаційна вправа-розминка 1.6. Підсумки заняття	5 5 15 15 5 5
2	Усвідомлення своїх станів 2.1. Вправа «Привітання» 2.2. Вправа «Я-стани» 2.3. Вправа-тест «Я чиню так» 2.4. Релаксаційна вправа-розминка 2.5. Підсумки заняття	5 20 20 5 5
3	Усвідомлення своїх мотивів 3.1. Вправа «Привітання»	5

	3.2. Вправа «Я-мотиви» 3.3. Релаксаційна вправа-розминка 3.4. Підсумки заняття	45 5 5
4	Емоції 4.1. Вправа «Привітання» 4.2. Вправа «Мої емоції» 4.3. Підсумки заняття	5 50 5
5	Агресивна енергія 5.1. Вправа «Привітання» 5.2. Вправа «Моя агресивна енергія» 5.3. Релаксаційна вправа-розминка 5.4. Підсумки заняття	5 35 5 5
6	Способи розрядки гніву й агресивності 6.1. Вправа «Привітання» 6.2. Вправа «Притча про Змію» 6.3. Підсумки заняття	5 50 5
7	Способи розрядки гніву й агресивності 7.1. Вправа «Привітання» 7.2. Вправа «Галерея» 7.3. Підсумки заняття	5 50 5
8	Способи розрядки гніву й агресивності 8.1. Вправа «Привітання» 8.2. Вправа «Чорно-біле кіно» 8.3. Підсумки заняття	5 50 5
9	Вербалізація почуттів 9.1. Вправа «Привітання» 9.2. Вправа «Що мені не подобається в цій людині»	5 25

	9.3. Вправа «Мені в тобі подобається...»	15
	9.4. Релаксаційна вправа-розминка	5
	9.5. Підсумки заняття	5
10	Майбутнє	
	10.1. Вправа «Привітання»	5
	10.2. Вправа «Я в дитинстві»	30
	10.3. Вправа «Моє майбутнє»	30
	10.4. Релаксаційна вправа-розминка	5
	10.5. Підсумки заняття	5
11	Самооцінка	
	11.1 Вправа «Привітання»	5
	11.2. Вправа «Їстівне-неїстівне»	15
	11.3. Вправа «Сильні сторони»	20
	11.4. Релаксаційна розминка	5
	11.5. Підсумки заняття	5
12	Заключне заняття	
	12.1. Вправа «Побажання на день»	10
	12.2. Вправа «Намалюй свій настрій»	15
	12.3. Вправа «Ланцюжок, що об'єднує людей»	20
	12.4. Вправа «Прощання»	15

Детальна характеристика занять наведена в Додатку В.

Корекційні вправи та техніки для роботи з учнями, що порушують дисципліну

Самопізнання

Вправа «Хто я?»

Відповісти на запитання «Хто я?» двадцятьма реченнями. Писати швидко, довго не розмірковуючи.

Аналіз результатів: який бік власного «Я» учні знають краще? Які з двадцяти відповідей їхньої характеристики є судженнями:

приналежності (стать, вік, ім'я, шкільний клас);

про особистісні характеристики, індивідуальні особливості;

міжособистісні стосунки, конфлікти;

захоплення, інтереси, улюблені заняття;

судження пов'язані з оцінкою минулого і майбутнього;

характеристики зовнішнього вигляду, фізичних особливостей;

моральна оцінка.

Спробувати дати відповідь на теж запитання так, як, на думку учня, відгукнулися б про нього його батько чи мати.

Дати відповідь на це саме запитання так, на думку учня, відгукнувся б про нього його найкращий друг (подруга).

Відповісти на попереднє запитання так, як, на думку учня, висловився б про нього вчитель?

Порівняйте ці чотири набори відповідей і в письмовій формі визначте:

У чому схожість?

Які розбіжності?

Наскільки неоднаково ви поводитесь з оточуючими?

Які ролі берете на себе у спілкуванні з різними людьми?

Вправа «Рольова гімнастика»

слово «Я» вимовити голосно, тихо, ствердно, здивовано, із захопленням, сумно, ніжно, з іронією, зі злістю, тоном відповідального працівника, розчарованого тощо.

Пройтися так, як людина похилого віку, лев, п'яниця, артист балету,

кішка, жебрак.

Вправа «Автопортрет»

Дітям пропонується намалювати автопортрет: реалістичний, символічний, гумористичний (на вибір), і відобразити в ньому своє хобі. Портрети вивішуються на дошці. Діти, аналізуючи, відгадують кому він належить.

Вправа «Самохарактеристика»

Запропонувати дітям дати відповідь на запитання:

Чи задоволений я собою?

Як, на мою думку, ставляться до мене учні в класі?

Що мені найбільше подобається у власному характері?

Які вади є в моєму характері?

Як мені позбутися вад у характері?

Як привчити себе до самодисципліни?

Вправа «Чарівний ярмарок»

Особливість цього ярмарку полягає в тому, що на ньому «продають» і «обмінюють» незвичайний «товар» - людські якості.

Для проведення вправи необхідні аркуші паперу, на яких діти великими літерами записують слово «придбано» і нижче – якості, які кожний учасник хотів би придбати. Аркуші діти тримають у руці, щоб усі інші бачили текст.

Потім на маленьких аркушах паперу кожний учасник фіксує по одній якості, яку б він хотів «продати» або «обмінити».

Діти ходять по «ярмарку», приглядаються до «товарів», здійснюють «купівлю-продаж» або «обмін». Необхідна умова: якості не можна

віддавати, не отримавши нічого натомність.

Гра припиняється, коли оголошується, що ярмарок закривається.

Вправа «Зміни мого життя»

Перерахуйте, що ви цінуєте і що вас турбує у вашому сьогодні.

Запишіть все, що спадає вам на думку, не розмірковуючи про порядок і пріоритети. Завершіть роботу, коли у вашому списку буде не менше 10 пунктів.

Пригадайте своє життя за минулий рік (2-3 роки).

Перечитайте перший список і відзначте, що цінне з'явилося у вашому житті за цей період і що неприємне виникло за цей час. Якщо ви з'ясували, що за ці роки ваше життя втратило щось цінне для вас або, навпаки, що псувало вам життя у минулому, запишіть це.

За кожним пунктом визначених списків узагальніть, що у вашій поведінці сприяло тому, щоб ці зміни відбулися.

Вправа «Роздуми про себе»

Подумайте:

Чи є серед ваших друзів люди, до яких ви ставитесь як до засобу? Хто і чому є для вас метою, а не засобом? Ви вмієте цінувати людей чи «використовуєте» їх заради власних цілей?

Чи здатні ви до самовіддачі? Чи цінуєте ви мікросередовище, яке забезпечує вам надійний захист від життєвих негараздів? Чи створюєте ви навколо себе «стіни», крізь які ніхто не може проникнути?

Чи можете ви сказати про своє життя, що, в основному, все визначається обставинами, кожний крок, вчинок обумовлені причинами, які від вас не залежать?

Як ви розумієте свободу? Чи притаманна вам потреба свободі «від»?

Кожен мріє, щоб йому не заважали, на нього не тиснули, тобто дбає про негативну свободу – свободу від чогось, когось. Але для чого потрібно прагнути незалежності та самостійності?

Чи вірити ви в себе, свої можливості? Чи вважаєте ви необхідним шукати в житті сенс?

Вправа «Домашній кінотеатр»

Оберіть з переліку своїх характеристик одну, яка вам не подобається.

Коли і як ця властивість останній раз проявлялась у вашій поведінці?

Уявіть, що епізод, який ви пригадали, був знятий кимось на відео. Ви маєте можливість переглянути цей фільм, побачити себе там збоку.

3.2. Аналіз результатів впровадження

Під час роботи над цим дослідженням, мною було проведено 12 фіксованих занять відповідно до тренінгової програми. Також було проведено 5 позапланових занять які були спрямовані на побудову командних взаємодій за допомогою волейболу та легкої атлетики. Тренінги проводилися з дозволу директора школи №35 Зоріна В. В. частково під час занять фізичної культури та також класних годин та у позаурочний час за довільною програмою.

Під час проведення першої зустрічі із вибіркою, не було однозначного розуміння розподіленості на групи які були визначені пізніше.

В загальному була спостережена позитивна динаміка навіть стосовно відношення до тренінгових та практичних занять протягом їх наростання.

Наприкінці дослідження було повторно пройдено з контрольною групою підлітків у яких була схильність до асоціальної поведінки опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ) та методика К.Томаса для визначення можливих варіантів поведінки в конфліктних ситуаціях уже після проведення практичної тренінгової частини. І були отримані такі результати:

- 1) За опитувальником рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ) відбулись суттєві позитивні зміни (за такими показниками як орієнтація в часі, цінності, погляд на природу людини, потреба в пізнанні, креативність, спонтанність, саморозуміння, гнучкість в спілкуванні, самоактуалізація). (Рис. 3.1.)

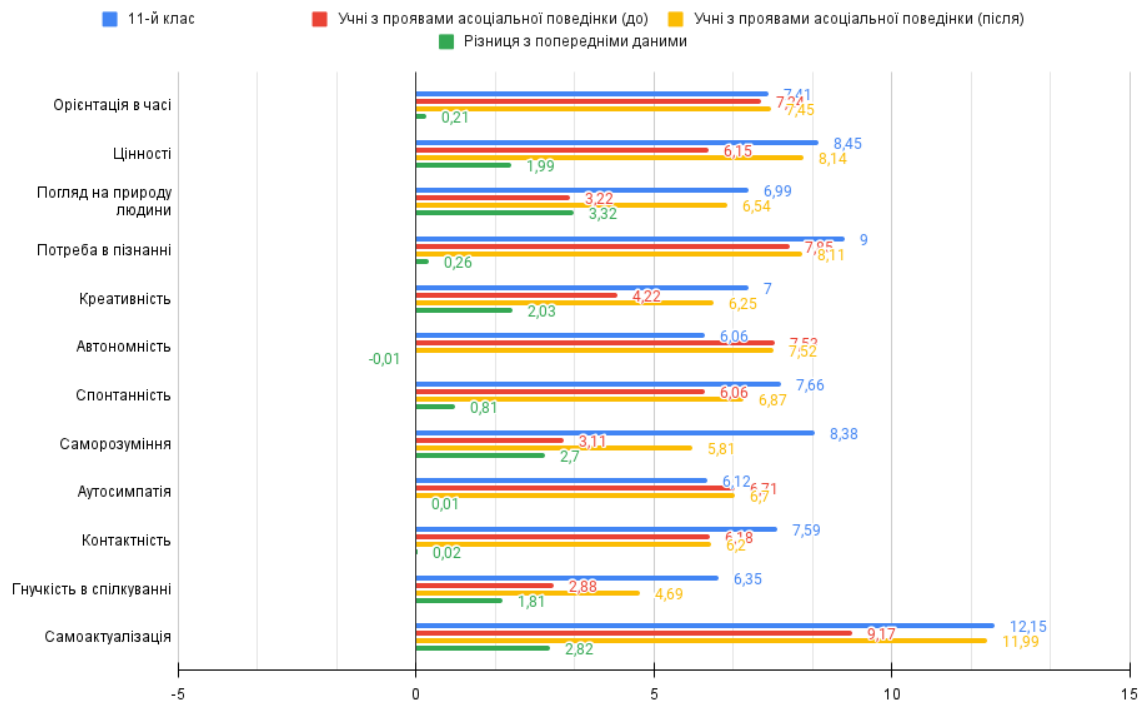

Рис. 3.1. Середні значення показників за тестом САМОАЛ

2) За методикою К.Томаса для визначення можливих варіантів поведінки в конфліктних ситуаціях змінилися показники по стратегії компромісу, що означає позитивну зміну в сторону більш конструктивних форм взаємодії. (Рис 3.2.)

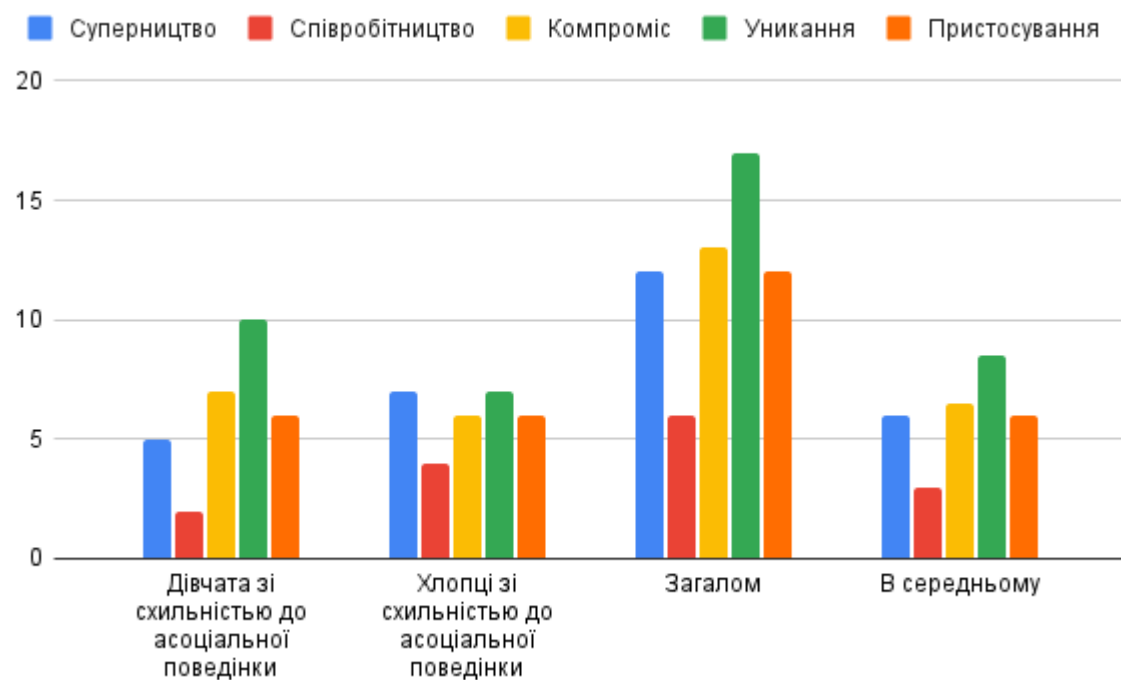

Рис 3.2. Стили поведінки досліджуваних в конфлікті (середні бали)

Загальні одержані результати дають змогу зробити заключення про те, що практичне застосування тренінгової практики спрямованої на спортивну активність принесло якісно позитивні зміни й може виступати у ролі профілактики асоціальної поведінки підлітків.

Висновки до 3 розділу

Відповідно до встановлених та досліджених аспектів та чинників що впливають на формування асоціальної поведінки які були у практичній частині дослідження нашої роботи, треба було запровадити тренінгову модель програми спрямованої на спортивну активність як фактору профілактики асоціальної поведінки підлітків з головними аспектами що допомагали б у розвитку саморефлексії, подоланні агресивності та конфліктності.

Були запроваджені не тільки спортивні заходи такі як:

- вправи на тактильність (естафети, парні вправи);
- вправи, спрямовані на усунення страху падіння (різноманітні гімнастичні завдання);
- ігрові командні види спорту (волейбол, баскетбол, настільний теніс у парах).

А й також були запроваджені:

- ціннісно-психологічні вправи;
- вправи на знайомство, розуміння власних емоцій, переживань, самопізнання;
- вправи на взаємодію із партнером/напарником;
- вправи на роботу в команді.

Було проведено 12 фіксованих занять відповідно до тренінгової програми. Також було проведено 5 позапланових занять які були спрямовані на побудову командних взаємодій за допомогою волейболу та легкої атлетики. Тренінги проводилися з дозволу під час занять фізичної

культури та також класних годин та у позаурочний час за довільною програмою.

В загальному була спостережена позитивна динаміка навіть стосовно відношення до тренінгових та практичних занять протягом їх наростання.

І звісно після закінчення практичної тренінгової частини та повторної перевірки результатів було виявлено позитивні зміни у підлітків, які мали схильність до асоціальної поведінки. Це дає нам змогу стверджувати що гіпотеза дослідження доведена и спортивна активність дійсно виступає у ролі ефективної профілактики асоціальної поведінки підлітків.

Висновки

Таким чином, досліджені в кінці експериментальних досліджень позитивні зміни з рухової підготовленості, в рівнях розвитку фізичних і морально-етичних якостей, в психічному стані підлітків з девіантною поведінкою свідчить про ефективність застосовуваних у процесі фізкультурно-оздоровчих занять, фізичних вправ з розділу рухливих і спортивних ігор. Досягненню цього позитивного ефекту сприяло і раціональне поєднання спеціально підібраних засобів і педагогічних прийомів, що застосовуються в ході дослідно-експериментальної роботи. Вони дозволили створити сприятливу психологічну обстановку, що сприяє зниженню несприятливих психоемоційних станів у підлітків з девіантною поведінкою.

Педагогічне дослідження проведено з метою з'ясування позитивного використання форм, засобів, методів і методичних прийомів фізичної культури і спорту на взаємовідношення підлітків з девіантною поведінкою в системі соціальних відносин на формування фізичних і морально-етичних якостей, і закріплення досвіду моральної поведінки і звичок, норми моралі.

Асоціальна поведінка це - система вчинків, що відхиляються від загальноприйнятих норм(, незалежно від того чи то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі), або певні соціальні явища, що теж не резонують із з тими ж напрямками що і вчинки, або ж свогороду протест що проявляється у своїй поведінці та ставленні та намагається звернути увагу на можливо невірне формування цих самих норм. У підлітків це зазвичай виражається у останній інтерпретації та показує незгоду із нормами навколишнього світу, що може бути викликане рядом причин, як особистісного характеру так і під впливом навколишніх факторів. Та відповідно до нашої теми вивчення цього аспекту звертає увагу на

багатогранний аналіз цієї проблеми та комплексний підхід у створенні профілактичних програм, які задовольняли б якомога більше факторів змін даної поведінки.

Для того щоб дослідити такі аспекти асоціальної поведінки як причини появи труднощів у навчанні, визначення відхилень та їх усунення, виявлення типу темпераменту, рівня тривожності, показників форм агресії, акцентуацій та схильностей до конфліктної поведінки, визначення рівня самоактуалізації особистості можуть використовуватися такі методики як: дослідження особистості за проєктивними методиками та тестами (“дім-дерево-людина” Дж.Бука, тест Люшера, методика дослідження “незакінчене речення”), методика виміру рівня тривожності Тейлора, методика діагностики показників та форм агресії А. Басса та А. Дарки, методика виявлення акцентуацій характеру К. Леонгарда, методика діагностики схильності особливості до конфліктної поведінки К. Томаса, опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ). Проте найбільш значущими в розрізі завдань та мети нашого дослідження ми визначили методику діагностики схильності особливості до конфліктної поведінки К. Томаса та опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ) для порівняння першопочаткових даних та визначення їх напрямку дослідження та для порівняння після впровадження практичної частини.

Що стосується профілактики, то значущими аспектами у її проведенні є багатогранність та комплексність. З цього можна зробити висновок, що спортивна активність може використовуватися як дійсно значимий метод профілактики асоціальної поведінки підлітків за рахунок того, що включає не тільки безпосередньо взаємодію та побудову нових соціальних контактів та зв'язків, а ще й веде за собою зміну внутрішніх ставлень, орієнтирів, нових шляхів переживань різного роду емоцій.

В завершенні хочу відмітити, що девіації підлітків зникнуть, здається, тільки разом з людиною. Тому наше завдання полягає в систематичній, планомірній профілактичній дії спрямованій на попередження не конкретних форм девіацій (нарко споживання, злочинність, бродяження), а на попередження асоціальних проявів в цілому.

Для того щоб розглянути об'єкт нашого дослідження, профілактику асоціальної поведінки підлітків, ми у експериментальній частині дослідили схильності до девіантної, асоціальної поведінки, варіанти поведінки в конфліктній ситуації серед підлітків у яких була виявлена схильність до асоціальної поведінки, рівень самоактуалізації особистості та порівняння підлітків, що ведуть активний спосіб життя та відповідно мають проактивну поведінку з підлітками, що мають схильність до асоціальної поведінки.

Нами були використані такі методики як Стандартизований опитувальник «Визначення схильності до девіантної поведінки» (А. Н. Орел), методика тестування «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томаса), опитувальник рівня самоактуалізації особистості (САМОАЛ). Вони задовільнили своїм змістом отримання бажаних нами результатів.

При дослідженні були виокремлені такі етапи:

1. Початковий збір та аналіз інформації.
2. Відокремлення контрольної групи що має прояви асоціальної поведінки та визначення стилю поведінки у конфліктних ситуаціях.
3. Аналіз причин виникнення асоціальної поведінки у контрольної групи, її порівняння з незалежною вибіркою

Ці дані дають підстави для ствердження того що відповідно саме ці аспекти будуть задіяні під час виконання на практиці тренінгової програми спрямованої на спортивну активність.

У ході нашого дослідження ми визначили внутрішні та зовнішні конфліктності з психологічними особливостями, що напряду пов'язані з

самоактуалізацією. Це дозволяє розробити тренінгову модель програми спрямованої на спортивну активність як фактору профілактики асоціальної поведінки підлітків з головними аспектами що допомагали б у розвитку саморефлексії, подоланні агресивності та конфліктності.

Було проведено 12 фіксованих занять відповідно до тренінгової програми. Також було проведено 5 позапланових занять які були спрямовані на побудову командних взаємодій за допомогою волейболу та легкої атлетики. Тренінги проводилися з дозволу під час занять фізичної культури та також класних годин та у позаурочний час за довільною програмою.

В загальному була спостережена позитивна динаміка навіть стосовно відношення до тренінгових та практичних занять протягом їх наростання.

І звісно після закінчення практичної тренінгової частини та повторної перевірки результатів було виявлено позитивні зміни у підлітків, які мали схильність до асоціальної поведінки. Це дає нам змогу стверджувати що гіпотеза дослідження доведена и спортивна активність дійсно виступає у ролі ефективної профілактики асоціальної поведінки підлітків.